

Randy Kritkauskis,
lietuvių kilmės
aplinkosaugininkas
iš JAV (Foto: Dave
Feiling
Photography)

Randy Kritkauskis, lietuvių kilmės aplinkosauginės organizacijos „Ecologia“ (Jungtinės Valstijos) įkūrėjas ir prezidentas.

“Mano šeima atnaujino ryšius su Lietuva 1988-ųjų vasarą. Mano senelis emigravo į Jungtines Amerikos valstijas (JAV) iš Kauno XX a. pr. ir aš buvau pirmasis iš mūsų šeimos grįžęs į Lietuvą, kai pirmosioms turistų grupėms buvo leista aplankyti Sovietų Sąjungą. Jau pirmosiomis viešnagės valandomis mes patekome į mitingą Katedros aikštėje, kur vyko jaunų žmonių bado akcija, dėl kaltinimų Lietuvos vėliavos iškėlimu. Jie kreipėsi į mus pagalbos po to, kai KGB provokatoriai užpuolė vidury nakties vildamiesi, kad jiems bus atsakyta smurtu. Tuomet mes stovėjome aikštėje laikydami savo amerikietiškus pasus kaip įspėjamąjį ženklą, kad visi šie gąsdinimai vyksta pasaulio akivaizdoje. Provokatoriai atsitraukė.

Man taip pat teko stebėti kitą demonstraciją, kurioje buvo sakomos kalbos vis kartojant žodį „ekologija“. Vis prisimindavau jį dirbdamas aplinkosauginėje nevyriausybiniėje organizacijoje JAV. Po kelių mėnesių grįžau į Vilnių, kur susitikau su Lietuvos Žaliųjų judėjimo nariais. Mes greitai radome bendrą kalbą. Po to su Carolyn Schmidt įkūrėme tarptautinę nevyriausybinių piliečių organizaciją ir pavadino ją „Ecologia“. Tas pavadinimas kilęs iš kalbos girdėtos mitingame Vilniuje. Vienas pirmųjų organizacijos projektų buvo susiję su techninės ir informacinės pagalbos bei mokomųjų kelionių organizavimas Lietuvos Žaliesiems. Per po to sekusius metus mes suteikėme šimtus nedidelių grantų Baltijos šalių nevyriausybiniams organizacijoms (NVO). *Visi supratome, kad NVO ir pilietinės visuomenės gebėjimų stiprinimas buvo būtinas demokratijos įsitvirtinimui Lietuvoje.*

Kitas mūsų projektas buvo susijęs su visuomenės dalyvavimu Visagine pavadinimu „Problemų sprendimai darniam vystimuisi“. Jo metu buvo taikomas Jungtinių Tautų „Darbotvarkė 21“ visuomenės įtraukimo mechanizmas ir sudaromos galimybės vietos gyventojams diskutuoti apie bendruomenės ateitį ir kartu apie naujos atominės jėgainės atsiradimo galimybę. Mums buvo garbė prisidėti prie visuomenės dalyvavimo procesų Lietuvoje.

Organizacijos „Ecologia“ darbas pilietinės visuomenės kūrimo ir konstruktyvios NVO veiklos skatinimo srityje Lietuvoje tapo pavyzdiniu modeliu, kurį vėliau perkėlėme į savo skyrius Baltarusijoje, Rusijoje, Vengrijoje ir Tadžikijoje. Mūsų darbas buvo pripažintas tarptautiniu lygiu ir šiuo metu dirbame pasaulinių aplinkosaugos standartų srityje, daugiausia dėmesio skirdami Kinijai. Tačiau per du mūsų organizacijos veiklos dešimtmečius, pilietinės visuomenės kūrimosi patirtis Lietuvoje visada buvo mūsų įkvėpimo šaltinis. Todėl esame ypač šokiruoti ir nusivylę sužinoję, kad Lietuvos parlamentas taiko suvaržymus NVO ir pilietinės visuomenės dalyvavimui naujos Visagino atominės projekte. Tai ne tik pažeidžia Orhuso konvencijos, kurią Lietuva yra pasirašiusi, nuostatas dėl teisės gauti informaciją apie aplinką. Tai didžiulis žingsnis atgal į pavojingą praeitį – vylėmės, kad ji niekada į Lietuvą negrįš.

Tikimės, kad Lietuvos parlamentas iš naujo apsvarstys minėtus suvaržymus ir pripažins, kad „saugumas“ nesusijęs su skubotai diegiamais gigantiškais technologiniais sprendimais, bet su įtvirtintais principais ir tradicijomis gerbti tarptautinės teisės normas, garantuojančias visuomenei teisę gauti informaciją ir dalyvavimo mechanizmų užtikrinimu. Visuomenei tai būtina, kad ji galėtų vertinti ir komentuoti valdžios sprendimus.

*

“My family reconnected with Lithuania in the summer of 1988. My grandfather had emigrated from Kaunas to the United States early in the 20th century, and I was the first in my family to return when tourist groups were allowed into the Soviet Union in the summer of 1988. Within hours of arriving in Vilnius we encountered a public demonstration in Cathedral Square; a hunger strike by young men who had committed the “crime” of displaying the Lithuanian flag. The hunger strikers asked for our aid when KGB provocateurs descended on them in the middle of the night, hoping to provoke violence. We stood in the square during the night holding our US passports as a warning that any intimidation would be taking place in the eyes of the world at large. The provocateurs went away.

I also encountered another demonstration where speeches were made using the word “ECOLOGIA”. The word resonated with me as I was active in environmental NGO work in the USA. Within months I returned to Vilnius where I met members of the Lithuanian Green Movement. We quickly found common ground. As a result Carolyn Schmidt and I founded an international NGO, citizen-to-citizen organization, called “ECOLOGIA”. The name was taken from the speech I heard in Vilnius. One of ECOLOGIA’s earliest projects was to provide technology, information, and study tours to the USA for Lithuanian greens. Over the years that

followed we provided hundreds of small grants to environmental NGOs through out the Baltics. *We all understood that building the capacity of NGOs and civil society was a critical aspect of embedding democracy in Lithuania.*

Another one of our projects was a public participation project in Visaginas called “Problem Solving for Sustainable Development”. It utilized the United Nations Agenda 21 public participation mechanism and allowed members of the Visaginas community to discuss various scenarios for the community’s future, including the possibility of a new nuclear facility. We were honored to assist with the implementation of public participation processes in Lithuania.

ECOLOGIA’s work promoting civil society and constructive NGO activity in Lithuania became a model for work that expanded to our offices in Belarus, Russia, Hungary, and Tajikistan. We received international recognition and now work on global environmental standards with a focus on China. However, for more than two decades of ECOLOGIA’s history, our experience with emerging civil society in Lithuania has been our inspiration. For this reason, it is particularly shocking and disappointing to read that Lithuania’s Parliament is imposing severe limitations on NGOs, civil society, and public participation surrounding the siting of a nuclear power plant in Visaginas. Not only are such restrictions violations of the Aarhus Agreement on public access to environmental information, which Lithuania signed, these actions are also a giant step into a dangerous past which we had all hoped was never to return to Lithuania.

We hope that Lithuania’s parliament will rethink the restrictions it is imposing and that it will recognize that “security” is not about fast tracking the siting of a giant piece of technology; it is about establishing and permanently rooting traditions, and respecting international legal norms, guaranteeing that the public will have full access to the information and public participation mechanisms it needs to meaningfully review and comment on government decisions.”

Didzis Melkis, Latvijos verslo žurnalistas, laikraščio “Dienas Bizness” užsienio redaktorius.

“Man tai skamba kaip įprasta Japonijos verslo kultūra.

Tačiau sutikčiau, kad straipsnis 13.13 reikalauja paaiškinimo. Ar parlamentarai palygino panašius straipsnius kituose Hitachi projektuose Vakaruose? Jeigu ne, tai namų darbai nepadaryti, ir tai kenkia rinkėjų interesams. Buvo galima tokiam patikrinimui išleisti truputį iš tų [3 mln LT], skirtų Visagino elektrinės viešinimui, ir tai iš tiesų būtų buvęs visuomenės interesas, o ne masinė kampanija.

Tačiau turiu pripažinti, kad negalime tikėtis visiško skaidrumo kai kuriais atominės elektrinės klausimais. Pavyzdžiui, nėra pagrindo tikėtis, kad smalsiems bus parodyti elektrinės projektavimo dokumentai.”

Mark Caramanica, teisininkas, žiniasklaidos teisės ekspertas, JAV veikiančio Reporterių komiteto už spaudos laisvę (angl. *The Reporters Committee for Freedom of the Press*) Teisės į informaciją direktorius.

“Pirmiausia leiskite pasakyti, kad Reporterių komitetas už spaudos laisvę gina laisvos spaudos teises JAV, esame JAV teisės ekspertai.

Tačiau galiu pasakyti – per dažnai ir čia, JAV, atsitinka taip, kad suinteresuotos šalys turi tikslų slėpti informaciją nuo visuomenės siekdamas tam tikriems dokumentams specialią išimčių iš teisę į informaciją garantuojančių įstatymų ir nesvarstydamos proporcingo požiūrio, kuris leistų atsižvelgti, jog dažnai kai kuriuose arba visuose įslaptinamuose dokumentuose yra reikšmingas viešasis interesas.

Mes turime būti budrūs, kai mūsų vyriausybė bando taip elgtis, ir aktyviai kovoti prieš tai. [Ir tada] galbūt būtų pasiekta formuluotė, kurioje būtų išlaikyta pusiausvyra tarp bet kokio legitimaus vyriausybės poreikio saugoti informaciją ir visuomenės poreikio būti informuota apie vyriausybės veiksmus.

Gaila, jeigu tokia diskusija dėl jūsų aprašomo prieštaringo atvejo [Lietuvoje] neįvyko.”

*

“Let me first say that The Reporters Committee for Freedom of the Press focuses on defending free press rights in the United States and our expertise is in U.S. law.

That said, what I can say is that it is an all too common practice here in the United States as well that parties

intent on keeping information from the public by seeking document-specific exemptions to freedom of information laws without considering any balanced approach that accounts for what is often a significant public interest in some or all of the protected documents.

While this frustrates the press and often is against the public interest in some fashion, it can be done legally under our federal laws.

We have to remain vigilant when the government attempts to take such action and actively fight against it to hopefully reach a resolution that can balance any legitimate need for the government to protect information against the public's need to be informed of government activity.

It's unfortunate if that discussion did not occur in the controversy you've described."

Aleksandr Kašumov, Bulgarijos teisininkas, teisės į informaciją, skaidrumo ir antikorupcinių veiksmų, viešojo valdymo, žodžio laisvės ir žmogaus teisių ekspertas, nevyriausybinės organizacijos „Teisės gauti informaciją programa“ (angl. **Access to Information Programme**) teisininkų grupės vadovas, 2008 m. žurnalo „Legal World“ išrinktas Metų teisininku.

“Žinoma, skandalinga, kad laikomasi tokio nepažangaus požiūrio. Bulgarijoje jie taip pat bando panašius dalykus, bet nevyriausybinės organizacijos ir žurnalistai yra aktyvūs ir tokiu atveju protestuotų arba duotų į teismą, arba darytų abu dalykus.

Pirma, [straipsnis 13.13] prieštarauja Europos tarybos teisės į informaciją ir skaidrumo standartams (2008 metų Konvencija dėl teisės susipažinti su oficialiais dokumentais), kuriuos 2009 m. **pasirašė ir Lietuva**. [1] Trečiasis Konvencijos straipsnis nurodo, jog teisės į informaciją ribojimai turi būti taikomi siaurai ir turi būti apibrėžti įstatymų, kad būtų ginami tam tikri išvardyti interesai, ir [ribojimais] turi būti tikrinami, ar nedaro žalos ir nepažeidžia viešojo intereso.

Antra, panaši problema kyla ir dėl Aarhuso konvencijos, kurią Lietuva taip pat yra pasirašiusi.

Trečia, teisės susipažinti su informacija trūkumai yra problematiški dėl Europos žmogaus teisių konvencijos, kaip ją interpretavo Europos Žmogaus Teisių Teismas – pastaraisiais metais buvo **čekų atvejis dėl informacijos apie planuojamą atominę elektrinę**.

Ketvirtas, bet ne mažiau svarbus dalykas – [straipsnis 13.13] kelia problemą ir ES teisės požiūriu kaip nesuderinamas su 2003/4 direktyva dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką. Galima kreiptis dėl teisinių veiksmų į **Europos Ombudsmeną** ir **ES Teisingumo Teismą**.”

*

“Of course it is scandalous that such a retrograde approach is taken. Here in Bulgaria they also try with similar things, but NGOs and journalists are active and would protest or sue or both.

First, it is contrary to the access to information and transparency standards of the Council of Europe (2008 Convention on access to official documents) which was also **signed by Lithuania in 2009**.

Art.3 of the Convention provides that restrictions to the right to information should be narrowly applied and should be provided by law, for the protection of certain listed interests and subject to the tests of harm and “overriding public interest”.

Second, similar problems arise under the Aarhus Convention to which Lithuania is also signatory.

Third, lack of that access is also problematic under the European Convention on Human Rights as interpreted by the European Court of Human Rights (there was a Czech case in recent years about access to information on a projected nuclear power station).

Forth, but not least, it will be problematic also from the point of EU legislation as non compliant with the 2003/4 Directive on public access to environmental information. This could invoke legal actions before the Euro Ombudsman or the EU Court of Justice.”

Paul Brown, buvęs *Guardian* aplinkos korespondentas, knygų autorius ir žurnalistikos dėstytojas.

“Atrodo, kad Lietuva grįžta į tamsiuosius laikus, kai vyriausybė buvo Sovietų sąjungos marionetė. Dabar ji – atominės pramonės marionetė.

Šis demokratinės atskaitomybės trūkumas reiškia, kad nustatytas ribas peržengiantys kaštai, kurie yra neišvengiami tokiame su pertrūkiais vykšančiame (on-off) projekte, bus paslėpti.

Klausimai dėl saugumo taip pat bus paslėpti po šiuo tylos užklotu.

Nė vienas iš jūsų išrinktųjų atstovų daugiau nebeturės jokios įtakos atominei pramonei, kuri bus visagalė ir pajėgi laikyti valstybę įkaite.

Žnoma, nėra tikėtina, kad tai taptų problema, bet nėra priežasties, dėl kurios atominė elektrinė Lietuvoje negalėtų gaminti branduoliniam ginklui tinkamo urano ar plutonio – šalis nieko negalėtų padaryti esant tokiai paslapties išlygai.

Svarbiausias faktas, kad Lietuvos vartotojai, o tai reiškia – kiekvienas jūsų mažoje šalyje, mokės daug daugiau už elektrą, negu kad mokėtų, jeigu būtų naudojamas bet koks kitas energijos šaltinis. Šiuo metu branduolinė energija yra visų (nepriklausančių atominei pramonei) pripažįstama pačiu brangiausiu elektros gamybos būdu. Beveik visur Europoje branduolinė energetika traukiasi. Suomija ir Prancūzija moka naujų elektrinių statybų kainą, statybos vėluoja ir gerokai pabrango. JK dar nori eiti pirmyn, tačiau be subsidijų, kurias ES draudžia, nepanašu, kad tai įvyktų.

Man atrodo, kad pagrindinis žurnalisto darbas yra ginti žmones, skaitytojus ir žiūrovus. Tai reiškia – išsiaiškinti, ką daro vyriausybės, ir sakyti tiesą. Atominės energetikos atveju tai bus neįmanoma, nes viskas, ką tik vyriausybė ar kompanija norės nuslėpti, bus uždengta šia slaptumo išlyga. Todėl kiekvienas žurnalistas, kuris dabar mano, jog tai jam „neįdomu“, turėtų mesti savo darbą ir eiti dirbti ten, kur reikia mažiau pastangų, pavyzdžiui, pardavinėti automobilius.

Faktas, kad kiekvienas jūsų šalyje mokės už elektrą daugiau negu reikia, bet žurnalistai neturės galimybių išsiaiškinti, kodėl, ir kas kaltas.”

*

“It seems that Lithuania is stepping back in the dark ages where the government was a puppet of the Soviet Union. Now, instead, it is a puppet of the nuclear industry.

This lack of democratic accountability means that cost overruns which are inevitable in such a one-off project will be hidden.

Safety concerns will also be hidden behind this blanket of silence.

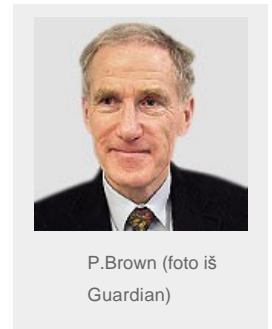
None of your elected representatives will any longer have any influence over the nuclear industry which will be all powerful and able to hold the country to ransom.

Of course it is unlikely to become an issue but there is no reason why the nuclear plant in Lithuania could not produce weapons grade uranium or plutonium – there is nothing that the country could do to prevent them with this secrecy clause.

The most important single fact is that Lithuanian consumers, that is everyone in your small country, will be paying far more for their electricity and than they would if they used any other power source. These days nuclear is recognised by anyone (outside the industry) as the most expensive way of generating electricity.

Almost everywhere else in Europe the nuclear industry is in reverse. Finland and France are paying the price of building new stations, years late and way over budget. The UK still wants to go ahead but without subsidies, which are banned by Europe, this seems unlikely.

It seems to me that a journalist's main job is to stand up for the people (readers and viewers). That means

finding out about what is being done by their governments and telling the truth. In the case of nuclear power this will not be possible, because anything the government or the company wants to hide will be covered by the secrecy clause. Therefore any journalist who is "not interested" should give up his job and go in for someone less demanding like selling cars.

The fact is that everyone in your country will be paying more for their electricity than necessary but journalists will not be able to find out why and who is to blame."

Pavel Antonov, Bulgarijos žurnalistas ir žiniasklaidos mokymų vadovas, rašantis aplinkosaugos, žmogaus teisių, politikos temomis. 2000 metais jo rengti TV reportažai apie viešosios nuomonės manipuliacijas atominės energetikos tema Bulgarijoje buvo nominuoti Europos jaunojo aplinkos žurnalisto apdovanojimui. 2010 metais savaitraštis „Capital“ išrinko P.Antonovą į aktyviausių pilietiškumo skatintojų dešimtuką Bulgarijoje. Centrinės Europos universitete (angl. CEU, Central European University) rašė magistro darbą apie atominę energetiką ir žiniasklaidą. Šiuo metu P.Antonovas rašo daktaro disertaciją Atvirajame universitete (angl. Open University) Didžiojoje Britanijoje. Jo mokslinių tyrimų sritys – aplinkos apsaugos vaizdavimas žiniasklaidoje, žiniasklaidos manipuliacijos apie atominę energetiką Bulgarijoje, ekonomikos įtaka žurnalistikai, pilietinei visuomenei ir demokratijai posocialistinėse šalyse.

P.Antonov (foto I.Juodytės, "Žurnalistų pusryčiai")

"Atvirai kalbant, [straipsnis 13.13] yra gana šokiruojantis, nors turiu prisipažinti, kad žinodamas tai, ką žinau apie atominę energetiką, nesu dėl jo visiškai nustebęs.

Teisė į informaciją ir skaidrumas yra esminės sąlygos, kad demokratija veiktų. Prieštaringa formuluotė, kurią cituojate, atrodo kaip dar vienas atominėi pramonei būdingo nenoro atskleisti visuomenei savo abejotinus ekonominius, poveikio aplinkai ir saugumo veiksmus pavyzdys. Naujusias Bulgarijos **Belenės branduolinis projektas** įrodo, jog atominė energetika yra nepagrįsta ekonomiškai. Prieš dvidešimt metų Lietuvos žmonės pasirinko demokratiją, reikia priešintis neskaidriems sprendimams, kurie garantuoja dideles pajamas mažai grupei žmonių, o jų pasekmes patirs ateinančios kartos.

Pridedu šią informaciją kolegai ir draugui Aleksandrui Kašumovui iš Bulgarijos Teisės į informaciją programos (angl. **Access to Information Programme**), kuris gali turėti idėjų dėl tarptautinės reakcijos į tokią formuluotę. Taip pat persiųsiu ją buvusiam Guardian aplinkos korespondentui Paului Brownui, kuris domisi žalingu atominės pramonės poveikiu skaidrumui, visuomenės dalyvavimui ir demokratijai."

*

"This is frankly quite shocking, although I have to admit that with all I know about nuclear power, it does not come as a full surprise.

Access to information and transparency are key prerequisites of a functional democracy. The controversial formulation in Lithuania's nuclear treaty which you have quoted below seems like yet another example of nuclear industry's inherent denial to reveal to the public its dubious economic, environmental and security effects. The recent example of Bulgaria's Belene nuclear project demonstrates that nuclear power is economically unfeasible. Lithuanian people chose democracy two decades ago, and need to stand in the way of non-transparent decisions that guarantee large incomes to few, but whose consequences will affect the lives of the generations to come.

I am also Cc-ing this information to my colleague and friend Alexander Kashumov from Bulgaria's Access to Information Programme, who might have ideas for an international reaction against such formulation. I shall also pass it on to the Guardian's former environment correspondent Paul Brown, who has expressed interest in the issue of nuclear industry's adverse effects on transparency, public participation and democracy."

Takashi Uesugi, Japonijos žurnalistas, knygos "Žurnalistikos žlugimas" (angl. **The Collapse of Journalism**) autorius, Japonijos Laisvos spaudos asociacijos (angl. Free Press Association of Japan, FPAJ) vadovas. Žurnalistai įkūrė FPAJ po Fukusimos avarijos, susidūrė su tuo, jog Japonijos vyriausybė ir įmonės riboja visuomenei svarbią informaciją.

T. Uesugi (foto FB)

“Šalis keičiasi, jeigu ji įsitraukia į atominę energetiką. Atrodo, kad tai visuotinis pasaulinis fenomenas. JAV, JK ir buvusioje Sovietų sąjungoje taip atsitiko, taip pat ir Japonijoje. Regis, kad tai, o gal net ir daugiau galima pasakyti ir Lietuvoje.

Atrodo, kad atominė energetika keičia žmogaus protą ir veda žmoniją į pamišusį pasaulį.”

*

“Country would change if she involves in the nuclear power. It seems to be world common phenomenon. The U.S. , U.K., and former Soviet Union did so, and Japan as well. It seems that you can say so or more than it in Lithuania as well.

The nuclear power appears to change the human mind and lead the mankind to the insane world.”

Ketvirtadienį, birželio 21 d., Seimas pritarė koncesijos sutarčiai su korporacija Hitachi-GE.

13.13 **Informacijos laisvė.** Šalys susitaria ir LR užtikrina, kad **joks visuomenės narys neturi teisės gauti LR** (kad būtų išvengta abejonių, įskaitant bet kurį LR subjektą ir bet kurį informacijos gavėją pagal 13.4.2 punktą (Leistinas atskleidimas)) **pateiktos informacijos apie Projektą pagal galiojančius įstatymus dėl informacijos laisvės.** Tai, kas išdėstyta prieš tai, nepažeidžia LR teisės atskleisti informacija apie Projektą pagal 13 punktą (Konfidencialumas), visiškai jo laikantis.

13.13 **Freedom of Information.** The Parties agree, and the RoL shall ensure, that no member of the public shall be entitled to receive all or any information provided to the RoL (including, for the avoidance of doubt, any RoL entity and any recipient of information pursuant to Clause 13.4.2 (Permitted Disclosure)) in connection with the Project pursuant to any applicable Law relating to or in connection with freedom of information. The foregoing shall be without prejudice to the right of the RoL to disclose information in connection with the Project subject to and fully in compliance with this Clause 13 (Confidentiality).

(paryškinta GŽI)

Visa koncesijos sutartis yra [čia](#).

[>>>>>>>>> grįžti į pirmąjį puslapį](#)

Šis ženklas reiškia, kad galite tekstą ar jo dalis naudoti savo straipsniuose ir kur tik norite.

Man patiko Twitter Facebook

Patinka: Like Be the first to like this.

Tags: [Antonov](#), [Brown](#), [Caramanica](#), [Kašumov](#), [teisė į informaciją](#), [Uesugi](#), [visuomenės interesas](#)

“I want to set up a new standard: ‘scientific journalism.’ If you publish a paper on DNA, you are required, by all the good biological journals, to submit the data that has informed your research—the idea being that people will replicate it, check it, verify it. So this is something that needs to be done for journalism as well. There is an immediate power imbalance, in that readers are unable to verify what they are being told, and that leads to abuse.” J.Assange

[View all posts by a.c.](#) →

